

بررسی نقش سیاست‌های مدیریتی و قانونگذاری در پایداری اکولوژیکی و حفاظت خاک

عطیه مهرگان

دانشجوی دکتری خاکشناسی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تربیت مدرس

■ مقدمه

پایداری به طول عمر سلامت یک سیستم کاربری کشاورزی و توانایی این سیستم جهت حفظ ظرفیت تولید اشاره می‌کند. معیار اصلی یک اکوسیستم سالم، پایداری آن بوده و سلامت و پایداری خاک نتیجه مطلوب مدیریت اراضی می‌باشد. طی سال‌ها سیاست‌ها و قوانین حفاظت خاک محدوده اصلی قوانین جهت مدیریت و کنترل تخریب خاک و اراضی را تعیین می‌نمودند. از اوایل دهه ۱۹۸۰ با تصویب و ارائه کنوانسیون‌های جهانی، معاهدات و استراتژی‌هایی برای دستیابی به توسعه پایدار، این مفهوم به طرق مختلف برای اصلاح قوانین و سیاست‌های منابع طبیعی و ایجاد قانون و سیاست جدید مدیریت یکپارچه منابع مورد استفاده قرار گرفته است. قوانین زیست‌محیطی در راستای ایجاد محیط‌زیستی فاقد تخریب اراضی می‌توانند به عنوان مدل‌های جایگزین مناسب برای قانونگذاری و اتخاذ سیاست‌های مدیریت تخریب اراضی مورد بررسی قرار گیرند. بسیاری از این مدل‌ها دربردارنده مفاهیم سلامت اکوسیستم و پایداری کاربری و مبتنی بر رویکرد اکوسیستمی می‌باشند. مهمترین این قوانین و رویکردها به شرح زیر می‌باشند:

- استراتژی‌های حفاظت جهانی

در استراتژی‌های حفاظت جهانی، سلسله‌ای از اولویت‌ها و اقدامات جهت دستیابی به سه هدف کلیدی شامل: حفظ فرآیندهای اکولوژیکی حیاتی و سیستم‌های حمایتی حیات، حفظ تنوع ژنتیکی و استفاده پایدار از گونه‌ها و اکوسیستم‌ها تدوین شده است. براساس این استراتژی‌ها بسیاری از ملت‌ها استراتژی‌های حفاظت ملی را برای مقابله با تخریب محیط‌زیست و از بین رفتن منابع طبیعی تهیه نمودند [۱].

- قانون و سیاست حفظ محیط زیست

بسیاری از قوانین اراضی کشاورزی و قوانین حفاظت طبیعت، در مدیریت پایدار اراضی مشارکت داشته و دربرگیرنده مدیریت گیاهان بومی، مدیریت جنگل، حفاظت زیستگاه‌های خاص، مدیریت آب، مالکیت اراضی، مدیریت اراضی مرتعی، حفظ اراضی کشاورزی و مدیریت آبخیز می‌باشند. این قوانین شامل گروهی از قوانین اقتصادی، برنامه‌ریزی‌های کاربری اراضی و برنامه‌ریزی‌های قانونی می‌باشند که تعیین کننده نوع و شدت کاربری اراضی بوده و می‌توانند به عنوان قانونی برای مدیریت و ممانعت از تخریب اراضی به کار برده شوند [۴].

- قانون ممانعت از تخریب اراضی

قانونگذاری‌های اولیه بر کاربری اراضی بیش از حفاظت خاک متمرکز شده و تاثیر و کارایی این قوانین توسط طرح‌های حمایت قیمت تولیدات کشاورزی برای نیازهای داخلی و صادرات، برنامه‌های توسعه اراضی و حفظ زیستگاه‌ها بیش از اهداف اکولوژیکی تحت‌الشعاع قرار گرفته بود. بازنگری قوانین فوق و بررسی منتقدانه قوانین و سیاست‌های موجود، طرح‌های اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی ملی، این قوانین امروزه برای ارزیابی و تقویت مجدد سیاست‌های زیست-محیطی داخلی و بین‌المللی در جهت مدیریت تخریب اراضی و فراهم نمودن زمینه‌های استفاده پایدار اراضی در آینده بکار می‌روند [۳].

- فلسفه و نگرش اکولوژیکی

موفقیت اصلاحات قوانین و سیاست‌ها به سطح حمایت جامعه و میل سیاسی برای تغییر بستگی دارد. پذیرش نگرش و گرایش حفاظت اکوسیستم به تعیین جهت روند اصلاحات کمک کرده و سرانجام تغییر در نگرش وابسته به رضایت جامعه برای پذیرش معیارهای اکولوژیکی در سیستم سیاسی و قانونی برای مدیریت تخریب اراضی می‌باشد. تغییرات ضروری شامل شناخت قوانین طبیعت برای خاک، پذیرش اصول اعتماد عمومی و شناخت اصول پیشگیرانه و حفظ

تنوع بیولوژیکی می‌باشد و از طریق اصلاحات قانونی زیر حاصل می‌گردد: ۱- بکارگیری روش تحقیق اکولوژیکی و میان رشته‌ای، ۲- تحقیق، توسعه و ترویج مدیریت پایدار اراضی و برقراری پل ارتباطی بین تحقیق، توسعه و کشاورزان، ۳- بررسی تغییرات پایداری اکوسیستم‌های کشاورزی تحت تاثیر سیاست‌های جاری و اصلاح شده منابع اراضی و ۴- پذیرش تکنولوژی‌های موجود و اقدامات اصلاحی مطابق با معیارهای مدیریت پایدار اراضی [۳].

سیاست و قانون محیط‌زیست یکپارچه

قانون مدیریت منابع (RMA)، حفاظت محیط‌زیست و قوانین حفاظتی را با برنامه‌ریزی‌های زیست‌محیطی و روش‌های مدیریت منابع تلفیق نموده و روشی موثر و جامع برای انتخاب کاربری‌های اراضی با پتانسیل مشخص برای کنترل مشکلات تخریب خاک و اراضی است. RMA استفاده منابع را کنترل کرده و روش‌هایی را برای حفظ طبیعت و میراث فرهنگی و چارچوبی برای ایجاد سیاست ملی و منطقه‌ای و یکپارچگی ملی در مدیریت منابع را فراهم می‌سازد [۶].

سند خاک پایدار

نتیجه کاربرد کلیه سیاست‌ها و روش‌های قانونی، ضرورت تدوین سند جهانی خاک، با همکاری تمام ملت‌ها به منظور بهره‌مندی کلیه جوامع از یک ماخذ اصلی سیاست که راهبردها و قوانین ضروری برای مدیریت پایدار خاک در آن پیش‌بینی شده است، را نشان می‌دهد [۵]. نقش عمده سند جهانی بیان اهداف، اصول پایه و معضلات معمول بشریت، قوانین توسعه، الگوهای مصرف و وظایف کلی مورد انتظار برای تمامی کشورها در خصوص حفاظت خاک است. چنین سندی چارچوبی قانونی برای حمایت اهداف به منظور کنترل تخریب خاک و آب را فراهم ساخته و ارتباط سازمانی بین قراردادهای موجود و اجرای آنها را تسهیل می‌کند، شکاف‌های موجود در قوانین بین‌المللی را با ایجاد یک مفهوم جهانی برای خاک پر کرده و استفاده از منابع کمیاب را با تحکیم اصول پایه سند و اجتناب از تکرار فراهم می‌سازد. نهایتاً این سند زمینه و پایه مشترکی را برای تهیه و تنظیم قوانین بعدی بر مبنای آن فراهم خواهد ساخت [۲].

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج اصلاحات اخیر سیاسی و قوانین زیست‌محیطی نشان می‌دهد ملت‌ها به دنبال اهداف کلی توسعه پایدار اکولوژیکی به واسطه بهبود قوانین و سیاست‌های زیست‌محیطی در جهت مدیریت تخریب اراضی می‌باشند. برخی از اصلاحات اخیر تاثیر تغییر نگرش جامعه در خصوص اثر اکولوژیکی تخریب اراضی بر روی شرایط اقتصادی و اجتماعی، و نیز حفاظت تنوع زیستی را نشان می‌دهد. همچنین مشخص شده است کاربری اراضی دارای محدودیت‌های پایداری از دیدگاه اکولوژیکی بوده و قوانین و سیاست‌های با رویکرد اکولوژیکی نقش مهمی را در رسیدن به مدیریت پایدار اراضی دارا می‌باشند. قوانینی که تاکید بیشتر بر روی برنامه‌های مدیریت منابع طبیعی ناحیه‌ای، اقدامات ارزیابی خاک و اراضی، رایزنی جامعه و تحقیقات علمی داشته، توانایی موسسات دولتی و غیردولتی را برای مدیریت تخریب اراضی به واسطه الزامات مدیریت کل نگر منابع طبیعی افزایش داده است. معرفی سند جهانی حفاظت خاک اساساً به نفع این هدف خواهد بود.

منابع

- [1] Blume, H. P., H. Eger, E. Fleishhanuer, A. Hebel, C. Reij and K. Steiner. 1998. (ed). Towards Sustainable Land Use. Advances in Geocology. A Cooperative Series of the International Society of Soil Science.
- [2] Commission on Environmental Law. 1995. Draft International Covenant on Environment and Development. Environment Policy Law Paper No 31. ICUN Environmental Law Centre. IUCN. Gland. Switzerland.
- [3] Hannam. I. D. 1992. The Concept of Sustainable Land Management and Soil Conservation Law and Policy in Australia. International Pacific College. Palmerston North. New Zealand

[4] UNEP. 1996. Handbook of Environment Program. World Charter for Nature.

[5] United Nations 1992. The Rio Declaration

[6] Williams, D. 1997. Environmental and Resource Management Law in New Zealand Butterworth. New Zealand.